

Голас Радзімы

ФАКТЫ

ПЕДАГ

№ 8 (2098)
23 лютага 1989 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

У глыбіні хвойных бароў паміж блакітнымі стужкамі рэк Бярэзіны і Гайны прыжыўся вялікі статак зуброў. Што і гаварыць, для Барысаўскага раёна гэта сенсацыя, аднак усё стане зразумелым, калі нагадаць, што менавіта тут раскінуліся ўгоддзі мясцовага доследнага лясгаса. Яго супрацоўнікамі для жыхароў лесу, занесеных у Чырвоную кнігу, абсталяваны спецыяльныя кармушкі. У тутэйшых лясах можна ўбачыць таксама рэдкіх птушак: чорнага бусла, беркута, арлана-белахвоста.

Адзін з буйнейшых у рэспубліцы, гэты лясгас стаў узорам рацыянальнага і беражлівага выкарыстання прыродных рэсурсаў. Як і ў многіх іншых месцах, тут на спецыяльна адведзеных участках вядуць высечку, збор харчовай прадукцыі, лекавай сыравіны. Уся гэтая дзейнасць чалавека не перашкаджае прыродзе захоўваць сваю прыгажосць і разнастайнасць.

Заахвочваюць тут і новыя формы гаспадарання. Далёка за межамі Мінскай вобласці вядома майстэрства цесляроў кааператыва «Светлы гай», створанага пры лясгасе. З адходаў лесавытворчасці яны вырабляюць розныя церамкі, веранды, пясочніцы, арэлі для дзіцячых садоў.

НА ЗДЫМКАХ: егер М. ХАЦКЕВІЧ і паляўнічазнавец Г. АУЛАСЕНАК аглядаюць пляцоўку для падкормкі лясных насельнікаў; цесляры А. АДАМЧЫК і С. АДАМЕЙКА; А. ГЛУШАНІН — адзін з лепшых ляснічых; гаспадар бору — зубр. Фота Я. ВАСІЛЬЕВА.

ЗАЯВА САВЕЦКАГА ЎРАДА

Дзейнічаючы ў дакладнай адпаведнасці з жэнеўскімі пагадненнямі, СССР завяршыў вывад савецкіх войск з Афганістана. У гэтай краіне не засталася ніводнага савецкага салдата.

Падпісваючы ў свой час жэнеўскія пагадненні, Савецкі Саюз і Рэспубліка Афганістан зыходзілі з таго, што дакладная рэалізацыя абавязальстваў па пагадненнях усімі ўдзельнікамі ў іх бакамі можа і павінна стварыць надзейную аснову для спынення зацяжнага канфлікту паміж проціборствуючымі афганскімі групамі, садзейнічаць аднаўленню міру на афганскай зямлі і стабілізацыі абстаноўкі ў рэгіёне ў цэлым.

Канструктыўная лінія Савецкага Саюза і Рэспублікі Афганістан стварала ўсе магчымасці для спынення кровапраліцця на афганскай зямлі і пошуку ўзаемапрыемальных кампрамісаў, якія ўлічваюць законныя інтарэсы ўсіх бакоў і удзельнікаў канфлікту.

Урад Рэспублікі Афганістан прапанаваў праграму нацыянальнага прымірэння. Ён выступіў за адраджэнне Афганістана як недалучанай і нейтральнай дзяржавы, якая падтрымлівае добра-суседскія адносіны з усімі краінамі. Савецкі Саюз з поўным разуменнем аднёсся да гэтых важнейшых ініцыятыў і аказвае ім

падтрымку, бо існаванне стабільнага і праціваючага Афганістана адпавядае і нашым інтарэсам.

Як будзе складвацца становішча ў Афганістане, у многім залежыць ад таго, ці возьмуць іншыя ўдзельнікі жэнеўскіх пагадненняў прыклад з Савецкага Саюза і кіраўніцтва Рэспублікі Афганістан, ці праявіць узброеная апазіцыя, якая аперыруе з тэрыторыяў Пакістана і Ірана, пачуццё адказнасці і меры, здольнасць мысліць не аднымі катэгорыямі насілля. Сёння відавочна, як ніколі, што апазіцыі, калі ёй у прычыне не бракуе рацыянальнага мыслення, няма чаго ламацца ў адчыненні дзверы, працягваючы братазбойства, калі праблема, якія стаяць перад афганцамі, можна вырашыць за сталом перагавораў.

Ці пойдзе далейшае развіццё афганскай сітуацыі па шляху нацыянальнай згоды і стварэння ўрада на шырокай кааліцыйнай аснове, гэта значыць так, як гэта прадугледжана адпаведнай рэзалюцыяй 43-й сесіі Генеральнай Асамблеі ААН, або па шляху эскалацыі вайны і напружанасці ў краіне і вакол яе, — залежыць у значнай меры ад тых, хто ўсе апошнія гады заахвочваў узброеную апазіцыю і аснашчаў яе для гэтага разнастайнымі сістэмамі зброі. Савецкі Саюз пацвярджае сваю прапанову аб не-

адкладным спыненні агню паміж варагуючымі афганскімі групамі і адначасовым спыненні паставак узброеных у Афганістан усімі краінамі, уключаючы СССР і ЗША.

Зусім зразумела, што ў цяперашніх умовах, пасля выхаду з Афганістана савецкіх войск, асабліва адказнасць кладзецца на Пакістан, які павінен строга захоўваць узятыя на сябе па жэнеўскіх пагадненнях абавязальствы і не дапускаць выкарыстання сваёй тэрыторыі для ўмяшання ў афганскія ўнутраныя справы.

У Савецкім Саюзе не могуць таксама прайсці міма заяў асобных прадстаўнікоў пакістанскага кіраўніцтва аб магчымасцях стварэння ў будучыні нейкай пакістан-афганскай канфедэрацыі. Падобныя разглядаць варанні на справе накіраваны на прамое ўшчамленне суверэнных правоў народа Афганістана.

Вялікую ролю ў наданні пазітыўнага характару працэсам, якія адбываюцца ў Афганістане, заклікана адыраць Арганізацыя Аб'яднаных Нацый з яе багатым міратворчым вопытам у розных рэгіёнах свету. Канкрэтным яе ўкладам у справу прымірэння на афганскай зямлі з'яўляюцца распрацаваныя праграмы эканамічнай і гуманітарнай дапамогі Афганістану. Важна, каб механізм гэтай да-

памогі разгортваўся як мага хутчэй і аператыўней.

Надзвычай сур'ёзнай праблемай для Афганістана застаецца праблема бежанцаў. Гэта праблема хвалюе ўсіх афганцаў, незалежна ад іх палітычных поглядаў. Але яе нельга вырашыць без спынення агню. Толькі спыніўшы вайну, удасца рэалізаваць магчымасці для вяртання бежанцаў, закладзеныя ў жэнеўскіх пагадненнях.

Савецкі Саюз гатоў рабіць усё, што ад яго залежыць, каб савецка-афганскае эканамічнае супрацоўніцтва працягвала служыць інтарэсам нашых народаў — як на цяперашнім этапе, садзейнічаючы пераходу да мірнага жыцця, так і пасля дасягнення ўсёабдымнага афганскага ўрэгулявання. Гэта наша гатоўнасць выражаецца і ў актыўным удзеле Савецкага Саюза ў шматбаковай дапамозе Афганістану па лініі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.

Выходзячы з Афганістана па добрай волі і ўзгадненню з афганскім кіраўніцтвам, Савецкі Саюз будзе і ў далейшым садзейнічаць мірнаму і ўсёабдымнаму афганскаму ўрэгуляванню.

Мы спадзяёмся, што афганскі народ выбера шлях міру і згоды, бо толькі гэты шлях пакладзе канец кровапраліццю і будзе садзейнічаць устанавленню спакою на зямлі старажытнага Афганістана.

ЭКСПРЭС-ІНТЭР'Ю

СУПРАЦОЎНІЧАЮЦЬ ЮРЫСТЫ

З 12 па 18 лютага ў нашай рэспубліцы знаходзілася група юрыстаў — прадстаўнікоў урадавай камісіі Вялікабрытаніі па выкрывіццях нацысцкіх злачынстваў. У Пракуратуры БССР наш карэспандэнт сустрэўся з кіраўніком групы, б'льшым пракурорам Англіі і Уэльса сэрам Томасам Чалмерсам ХЕЗЕРЫНГТОНАМ.

— НАШЫМ ЧЫТАЧАМ БУДЗЕ ЦІКАВА ДАВЕДАЦА ПРА ДЗЕЙНАСЦЬ ВАШАЙ КАМІСІІ І МЭТУ ПРЫЕЗДУ ГРУПЫ У БЕЛАРУСЬ.

— Прыкладна паўтара года назад Брытанскі ўрад атрымаў з розных крыніц спісы асоб, што падарваюцца ў здзяйсненні злачынстваў у вайну, якія, па ўсёй верагоднасці, пражываюць цяпер у Вялікабрытаніі. Такія спісы паступілі і ў Савецкага Саюза. У сувязі з гэтым і была створана наша камісія. Яна выконвае вельмі вялікі аб'ём работ. Вы разумееце, прайшло многа гадоў і пошук гэтых асоб рабіць цяжка. Многія змянілі свае прозвішчы, біяграфіі, некаторыя проста памерлі. Тым не менш, намі выяўлена значная колькасць ваенных злачынцаў, якія літавалі ў час вайны ў розных краінах, у тым ліку і на тэрыторыі СССР. Але справа ў тым, што па існуючаму ў нас заканадаўству, мы не маем магчымасці перадаць гэтых асоб уладам тых краін, дзе яны ўчынілі злачынствы, таму што цяпер яны з'яўляюцца брытанскімі грамадзянамі. З другога боку, мы не можам аддаць іх пад суд у сябе, таму што ў той час, калі яны ўчынілі злачынствы, яны не былі грамадзянамі Вялікабрытаніі. Такі закон. Таму цяпер паўстае пытанне аб яго змяненні. Група нашай камісіі выезджаюць у розныя краіны і збіраюць матэрыялы і сведчанні злачынстваў гэтых асоб у час вайны. Наша група ўжо пабывала ў Латвіі, на Украіне, і вось цяпер мы ў Беларусі, дзе было ўчынена шмат ваенных злачынстваў. Аб выніках нашай працы мы далоўжым міністру ўнутраных спраў. Міністэрства павінна падрыхтаваць новы законапраект і ўнесці яго на разгляд парламента. Калі парламент яго зацвердзіць, то гэтыя людзі паўстануць перад судом.

— А КАЛІ НЕ ЗАЦВЕРДЗІЦЬ!

— Тады, па існуючаму заканадаўству, мы бясілыя што-небудзь зрабіць супраць іх. Але, я думаю, гэтага не здарыцца. Наша група сабрала пераканаўчыя доказы ваенных злачынстваў многіх асоб, указаных у спісах, вясём з сабой сведчанні жывых відавочцаў жорсткіх распраў з імі ў чым невянаватым мірным насельніцтвам. Тое, што мы ўбачылі і даведаліся тут аб зверствах нацыстаў і іх памагатах, зрабіла на нас жахлівае ўражанне. Мы лічым, што ваенным злачынцам дараванне быць не можа. Усе яны павінны быць пакараны. Такое ж меркаванне і большасці англічан, а наш урад абараняе інтарэсы народа. Таму, я думаю, такі закон будзе прыняты.

— ВЫ САМІ СКАЗАЛІ, ШТО ПАСЛЯ ВАЙНЫ ПРАЙШЛО МНОГА ЧАСУ. ЦІ НЕ ПОЗНА ПАЧАЛА ДЗЕЙНІЧАЦЬ ВАША КАМІСІЯ! ДАРЭЧЫ, НЯДАУНА ТЭЛЕБАЧАННЕ ШАТЛАНДЫІ ПАВЕДАМІЛА АБ ПРЫНІАТЫМ БРЫТАНСКІМ УРАДАМ ЯШЧЭ У 1948 ГОДЗЕ САКРЭТНЫМ ДАКУМЕНЦЕ, ЯКІ ПАТРАБАВАЎ СПЫНІЦЬ ПРАСЛЕДАВАННІ НАЦЫСЦКІХ ЗЛАЧЫНЦАЎ. ЦІ ВЯДОМА ВАМ ПРА ГЭТА!

— Так, вядома. Такі дакумент сапраўды быў, але тэлебачанне крыху сказіла яго сэнс. Размова ішла аб завяршэнні расследавання спраў асоб, якія ўжо знаходзіліся пад следствам. Вельмі многія ўжо былі пад вартай па некалькі гадоў без суда. І гэтыя справы трэба было хутчэй закончыць. Акрамя таго, мы ніяк не думалі, што столькі нацысцкіх злачынцаў асела ў нашай краіне, не ведалі аб іх зверствах і цяжкіх злачынстваў. Яшчэ раз скажу: лічу, што любое злачынства павінна быць пакарана. Лепш пазней, чым ніколі. Акрамя таго, наша супрацоўніцтва раней не магло развівацца так плённа з-за напружанасці ў адносінах паміж нашымі краінамі. Цяпер жа, са змяненнем міжнароднага палітычнага клімату, яно стала магчымым. У нас ёсць агульныя праблемы і інтарэсы. Гэта і міжнародны тэрарызм, угон самалётаў, бізнес наркотыкамі і, вядома ж, росшук і пакаранне ваенных злачынцаў. Усё гэта можна і трэба вырашаць разам. Хачу яшчэ сказаць, што мне вельмі спадабаўся ваш горад і я абавязкова яшчэ раз прыеду сюды.

— Да ўсяго сказанага магу дадаць, што мы былі рады прымаць нашых брытанскіх калегаў і аказалі ім неабходную дапамогу, — сказаў Пракурор БССР. Дзяржаўны саветнік юстыцыі другога класа Георгій Тарнаўскі, які прысутнічаў пры гутарцы. — Мы ўжо маем вопыт супрацоўніцтва з замежнымі юрыстамі. У мінулым да нас прыязджалі групы з Аўстраліі і Канады. Дарэчы скажаць, да нядаўняга часу заканадаўства адносна ваенных злачынцаў у гэтых краінах было аналагічна брытанскаму. Цяпер яно зменена і вінаватыя паўсталі перад судом. Спадзяюся, што і вынікі паездкі групы на чале з сэрам Хезерынгтонам акажуць станоўчы ўплыў на рашэнне брытанскага парламента. Мы і надалей будзем рады развіваць супрацоўніцтва з нашымі калегамі з Вялікабрытаніі.

БЕЛАРУСЬ У ЮНЕСКА

ДАР БІБЛІЯТЭЦЫ

У парыжскай штаб-кватэры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па пытаннях адукацыі, навукі і культуры пастаянны прадстаўнік Беларускай ССР пры ЮНЕСКА Віктар Калбасін у прысутнасці дыпламатычных прадстаўнікоў, акрэдытаваных пры гэтай арганізацыі, намесніка генеральнага дырэктара ЮНЕСКА Томаса Келера, супрацоўнікаў Сакратарыята, а таксама прадстаўнікоў грамадскасці перадаў у дар бібліятэцы ЮНЕСКА «Энцыклапедыю літаратуры і мастацтва Беларусі», што выйшла нядаўна ў Мінску.

У распаўсюджаным сярод дзяржаў — членаў арганізацыі паведамленні гэтай пяцітомнай энцыклапедыі названа унікальнай. Прадстаўлены ў выданні артыкулы адлюстроўваюць усё багацце і нацыянальны асаблівасці беларускага народа.

Выданне «Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі» з'яўляецца ўкладам рэспублікі як члена ЮНЕСКА ў Сусветнае дзесяцігоддзе культурнага развіцця, аб'яўленае гэтай міжнароднай арганізацыяй у пачатку мінулага года.

ПЕРАДВЫБАРЧАЯ КАМПАНІЯ

Народны мастак СССР, старшыня прэзідыума Беларускага таварыства «Радзіма» Міхаіл САВІЦКІ вылучаны кандыдатам у народныя дэпутаты СССР. Нядаўна адбылася яго сустрэча з грамадскасцю Мінска. Міхаіл Савіцкі расказаў аб сваёй праграме, адказаў на шматлікія пытанні прысутных.

У БАТАНІЧНЫМ САДЗЕ

Ананасы сярод зімы паспелі ў аранжарэі Цэнтральнага батанічнага саду АН БССР. Яшчэ ў маі мінулага года пшчотная трапічная расліна парадвала батанікаў сваім цвіценнем. І вось толькі цяпер яны дачакаліся духмяных пладоў.

Больш за дзве тысячы відаў трапічных і субтрапічных культур можна сустрэць у аранжарэі. Гэта і рэдкія разнавіднасці пальмаў, папаратнікаў, і мноства кактусаў, і пяць відаў ананасавых. Вучоныя-батанікі займаюцца вывядзеннем новых раслін у нашай зоне, вывучэннем іх лекавых уласцівасцей.

НА ЗДЫМКУ: малодшы навуковы супрацоўнік батанічнага саду Валянціна ЧАРТОВІЧ з вырашчаным ананасам.

ДЗЕЛАВОЕ ПАРТНЕРСТВА

АСВОІЛІ МІЖНАРОДНЫ РЫНАК

Аўтарытэт дзелавага партнёра ўсё больш набывае калектыўнае таварыства імя Даўмана Шумілінскага раёна, што на Віцебшчыне. Перш за ўсё гэта выяўляецца ў бездакорным выкананні дагаворных абавязальстваў па пастаўках і рэалізацыі прадукцыі.

У мінулым годзе невялікім прадпрыемствам «Глыбінкі» выпушчана тавараў народнага спажывання на 635 тысяч рублёў. Асноўная прадукцыя карыстаецца нязменным попытам не толькі ў нашай краіне, але і за мяжой. Так, у ФРГ, Італію, Францыю і Аўстрыю было адгружана больш васьмі тысяч тон кіпаванага торфу.

КАРЫСНАЯ ПАЕЗДКА

У мінулым годзе ў складзе дэлегацыі ад нашага часопіса «Патрыот» мне давялося пабываць на Радзіме. Ехалі мы на стажыроўку, арганізаваную Таварыствам «Родина» ў Маскве.

Спачатку здавалася, што двухдзённая падарожжа ў поездзе будзе стамляючым, але захопленыя размовамі, мы і не заўважылі, як пралёцеў час. Гаварылі пра сваё жыццё, пра работу ў аддзелах нашага Саюза савецкіх грамадзян Бельгіі і ўвогуле аб нашай арганізацыі.

Акрамя сувеніраў, везлі мы ў сваіх адрожных сумках нашу гордасць — апошнія нумары часопіса «Патрыот».

Першымі савецкімі людзьмі, з якімі мы сутыкнуліся ў дарозе, былі правяднікі нашага вагона, дарэчы сказаць, вельмі мілыя і ветлівыя. Калі яны дэведзіліся, што мы едзем на стажыроўку, сталі распытваць аб нашай арганізацыі, з цікавасцю і здзіўленнем разглядалі часопіс «Патрыот», захапляючыся нашай дзейнасцю. З удзячнасцю прынялі ў падарунак адзін экзэмпляр часопіса.

А поезд усё хутчэй набліжаў нас да савецкай граніцы, да Радзімы, дзе я не была ўжо пяць гадоў. З якім хваляваннем глядзела я ў акно на нашы гарады і вёсачкі, з якім радасным пачуццём зноў ступіла на родную зямлю!

Стажыроўка пачалася на наступны дзень пасля нашага прыезду. Яна аказалася вельмі карыснай для нас, дала многа новых, неабходных у рэдакцыйнай рабоце ведаў і навыкаў.

Пасля гэтага па запрашэнні Беларускага таварыства «Радзіма» мы паехалі ў Мінск. Позна ёміліся з прадстаўнікамі Таварыства. Затым нас запрасілі ў рэдакцыю газеты «Голас Радзімы». Яе супрацоўнікі з цікавасцю слухалі расказ пра нашу работу, далі высокую ацэнку часопісу «Патрыот». І зноў мы атрымалі мноства добрых парад і прапанов.

На наступны дзень павінна было адбыцца знаёмства з супрацоўнікамі часопіса «Работніца і сялянка». Але перш мы вырашылі пабываць у Хатыні. І вось мы ў машыне імчыліся па выдатнай шашы. Мінск, як і многія гарады Савецкага Саюза, вызначаецца высокімі шматпавярховымі дамамі, шырокімі бульварамі. Па дарозе мы любаваліся прыродай Беларусі.

Вось і Хатынь. Гэтае месца цяжка апісаць, лепш адзін раз убачыць, пачуць жалобнае пераключэнне званой, якія нібыта смуткуюць аб загінуўшых...

Калі вярталіся назад, нікому не хацелася гаварыць, кожны думаў пра лёс нашага шматпакутнага народа, той-сёй успамінаў сваё жыццё.

У рэдакцыі часопіса «Работніца і сялянка» нас прымалі галоўны рэдактар Марыя Карпенка, супрацоўнікі рэдакцыі. За традыцыйнай шклянчай чаю адбылася прыемная бяседа. А вечарам мы былі запрошаны на вячэру, якая была наладжана для нас і дэлегацыі, што прыехала на курсы мастацкай самадзейнасці. Пасля вячэры мы разгаворыліся з нашымі суайчыннікамі з Бельгіі, Галандыі і Польшчы, пажадаўшы ім удачы ва ўсім.

Ужо па дарозе ў Бельгію не раз вярталіся ў памяці да тых мясцін, дзе пабывалі, успаміналі старых і новых сяброў, з якімі давялося сустрэцца.

Яшчэ раз дзякуй Таварыству «Родина» за запрашэнне, дзякуй за ўсё, што робіцца для суайчыннікаў, якія жывуць удалечыні ад роднай зямлі. Мы таксама ад усяго сэрца дзякуем супрацоўнікам Таварыства «Радзіма» за цёплы прыём.

Лідзія ПЯТРОВА.
Бельгія.

ПРЫЙДЗЕ ТАКІ ЧАС...

яму верыў, і ён клапаціўся толькі аб народзе. Ленін завяшчаў: уся ўлада Саветам, фабрыкі рабочым, зямля сялянам. Гэтыя справядлівыя лозунгі, калі б іх ажыццявілі поўнасцю, зрабілі б нашу Радзіму самай перадавой ва ўсіх адносинах краінай у свеце. На жаль, людзі, якія прыйшлі да ўлады пасля Леніна, сказалі іх. Яны клапаціліся толькі пра ўласную веліч. Вось і дайшло да таго, што інтарэсы працоўных сталі ігнаравацца, пасада стала вызначаць вартасць чалавека, з'явіліся падпольныя мільянеры, якія нажылі багацце несумленна, а ў магазінах не хапае неабходных тавараў і прадуктаў.

Я вось цяпер чытаю апошні артыкул Аркады Сахніна «Непазбежнасць». У ёй вельмі праўдзіва паказана, што ў многіх месцах людзі, якія займалі кіруючыя пасады, былі на самай справе рабаўнікамі і хапугамі, ворагамі савецкай сістэмы і ленынскай спадчыны. Проста баляча становіцца, калі даведзешся пра такое.

Я шэсць разоў быў у СССР і прыглядаўся да многага. Асабліва мяне цікавіла жыццё сялян. І я зрабіў вывад, што ва ўсіх эканамічных цяжкасцях, якія цяпер паўсталі перад краінай, вінаваты начальнікі. Простыя людзі, сяляне, рабочыя заўсёды рады добра працаваць, але ў іх апускаюцца рукі, калі начальства ім перашкаджае. І я, як патомны хлебароб, думаю, што, пакуль сялянину будучы перашкаджаць працаваць, краіна наперад не пойдзе і нават будзе спяўаць назад.

Вы мне прабачце за мае думкі, але я не абякаваў да таго, што стане з маёй Радзімай. Для мяне гэта вострае пытанне. Я бачыў на Радзіме многа цудоўнага, такога, чаго нідзе больш не ўбачыш, тым больш мне крыўдна, што ў савецкіх

магазанах не заўсёды можна купіць тое, што хочаш.

Але жыццё бярэ сваё і вымтае смецце. Як радасна чытаць цяпер навіны з Радзімы! І ў газетах, і ў пісьмах пішуць, што ўсё ідзе да лепшага, і па ўсім відаць: Камуністычная партыя на чале з Міхаілам Сяргеевічам Гарбачовым узяла правільны курс на перабудову і зможва вярнуць краіну на сапраўдны ленынскі шлях развіцця. Не сумняваюся, што так і будзе, паколькі гэта жаданне ўсяго савецкага народа. Мы, замежныя суайчыннікі, горача вітаем і падтрымліваем палітыку перабудовы, дэмакратызацыі і публічнасці.

Вельмі добра, што вы цяпер адкрыта гаворыце пра недахопы. Гэта дазволіць у далейшым пазбегнуць многіх памылак. Першыя поспехі перабудовы ўжо ёсць — гэта поспехі ў знешняй палітыцы.

М. С. Гарбачоў даказаў цвёрдым ілбам на Захадзе, што альбо мы будзем жыць на гэтай планеце, паважаючы адзін аднаго, альбо ад усіх нас застанецца толькі мокрае месца. Новая знешняя палітыка Савецкага Саюза прымушае нават вар'ятаў спыніцца.

Заходнія дзеячы спрабуюць вучыць СССР, як яму трэба перабудоўвацца, але ці маюць яны на гэта права? Вырашылі б спачатку свае праблемы.

Амерыканцы хваляцца колькасцю тавараў, але яны маўчаць пра галодных і бяздомных. Амерыка любіць паказаць усё, што блішчыць, а пра ржу стараецца не гаварыць. Але я на свае вочы бачыў там халупы, галодных, беспрацоўных. Вось яшчэ прыклад з нашага канадскага жыцця. У мінулым годзе нашы сельскагаспадарчыя раёны паразіла такая засуха, што ў большасці месцаў ураджай

загінуў. Мы тут на поўначы яшчэ крыху сабралі, але ў цэлым карціна сумная. Самыя старыя людзі такога не прыпомняць. І вось цяпер з элеватараў звальняюць многіх рабочых. Элеватары ў нас — прыватная ўласнасць, і кожны клапоціцца пра сваю кішэню. Вялікая свіння становіцца ўздоўж карыта і выбірае, што лепшае, а іншыя хапаюць у яе з-пад ног, што трапляе. Такая «свінчая» сістэма, на жаль, і цяпер існуе ў многіх краінах. Прыемна, што ў нас на Радзіме такога быць не можа.

Хачу напісаць яшчэ вось пра што. Нядаўна ўсе мы з вялікай цікавасцю сачылі за ходам Алімпійскіх гульняў у Сеуле. Шчасцем было для нас бачыць, як савецкі спартсмены ўзыходзілі на п'едэстал пераможцаў, радасць ахоплівала кожны раз, калі ў далёкім Сеуле гучаў гімн нашай Радзімы, на шматтысячных спартыўных пляцоўках узнімаўся дзяржаўны флаг СССР! Пачуццё гонару ўзнікала ў нас пры думцы аб тым, што трыумф савецкіх спартсменаў бачаць сотні мільёнаў жыхароў Зямлі. Не ўсім гэта падабалася, але нічога не зробіш — гонар па заслугах.

Я веру, што прыйдзе такі час, калі ўся наша Радзіма паднімецца на высокі ганаровы п'едэстал і на яе будуць раўняцца іншыя народы. Для гэтага трэба ўсімі сіламі падтрымліваць Міхаіла Сяргеевіча Гарбачова ў поўным ажыццяўленні перабудовы і накіраваць краіну дакладна па ленынскаму шляху. Няма сумнення, што тады савецкі народ даб'ецца ўсяго. Нашай Радзіме няма канца і краю, наш народ ужо не раз даказаў, што яго магчымасці і здольнасці бязмежныя. Патрэбны толькі, як і ў спартыўнай камандзе, добрыя, сапраўдныя кіраўнікі і арганізатары.

Жадаем вам, дарагія сябры, поспехаў і перамог у гэтай нялёгкай, але неабходнай справе, якую вы пачалі.

Ірына і Аляксей ГРЫЦУКІ.
Канада.

НЕ ПАЗНАЦЬ РОДНЫЯ МЯСЦІНЫ

Паважаная рэдакцыя «Голасу Радзімы»!
Піша да вас з Канады завочна знаёмы з вамі Рыгор Асіпавіч Аплевіч. Я ўжо многія гады атрымліваю вашу газету і з вялікім хваляваннем чытаю яе. Вядома ж, мяне, як і большасць беларусаў, хто жыве ўдалечыні ад Радзімы, вельмі цікавіць усё, што тычыцца Беларусі. Разам з вамі мы радуемся вашым поспехам, таму, што ў вашым жыцці прыкметны пастаянны прагрэс. Кожны нумар газеты — падзея ў маім жыцці. Але асабліва я ўцешыўся, калі нядаўна атрымаў ад вас нумар «Голасу Радзімы», у якім была надрукавана карэспандэнцыя «Гордасць Рыгора Аплевіча» і змешчаны здымак маёй старой школы ў Верцялішках, а таксама фатаграфія маіх родных, якіх я ўжо даўно не бачыў. Мяне гэта вельмі ўсхвалявала і ўзрадавала.

Акрамя таго, нядаўна я атрымаў пісьмо ад свайго пляменніка Міхаіла, з якім сустракаўся ваш карэспандэнт. З гэтага пісьма таксама даведаўся многа новага і цікавага для сябе. Мяне засмуціла, што пакуль яшчэ па інерцыі працягваецца працэс выезду моладзі з вёскі ў горад на работу. Раней гэта было зразумела. Не скарэт, што вясковае жыццё вельмі моцна адрознівалася ад гарадскога. Работы больш, і яна больш цяжкая, умовы жыцця горшыя, і заробкі меншыя. Ну, а моладзі часам нават не было дзе адпачыць пасля работы, сабрацца разам. Але цяпер жа іншыя часы. Я ведаю, што зараз сельскія працаўнікі зарабляюць вельмі добра, нярэдка значна больш за гарадскіх. У газетах мы чытаем, што з пачаткам перабудовы ў вашай краіне вельмі многа ўвагі надаецца вёсцы. Там узводзяць добрыя дамы, клубы, спартыўныя збудаванні. Сялянам не толькі перасталі забараняць мець асабістую гаспадарку, але і ўсяляк заахвочваюць да гэтага. Дапамагаюць сенам, кармамі, закупляюць прадукцыю з асабістых двароў.

Навошта ж пакідаць свае мясціны? Відаць, у некаторых людзей меркаванні яшчэ засталіся ранейшымі. Гэтую маю здагадку пацвердзіла другая навіна, якая вельмі парадвала мяне, у пісьме майго пляменніка. Аказаецца, цяпер да іх у вёску прыязджаюць, каб працаваць і жыць, нямала людзей з іншых раёнаў і гарадоў. Для прыездных калгас купляе дамы, дзе ця-

пер ніхто не жыве, будзе новыя, для часовага пражывання ёсць некалькі кватэр тыпу інтэрнатаў. Працуюць гэтыя людзі механізатарамі, даяркамі, цялятніцамі. Ведаю, што гэтыя прафесіі цяпер добра аплачваюцца. Значыць, людзі не павінны пашкадаваць аб сваім рашэнні пераехаць у вёску. Будзе карысць і ім самім, і калгасу.

У 1971 годзе мне пашанцавала пабываць на Радзіме. Вядома ж, я стараўся наведаць усе памятныя з дзяцінства мясціны. Нежак мы ехалі з пляменнікам па шашы з Азёр у Верцялішкі. Дарога праходзіла цераз Боркі, дзе мы спыніліся. Тады там нічога не было, а цяпер пабудавалі такі вялікі адкормачны комплекс. Чаму мяне гэта так здзіўляе? Проста я добра помню тую мясцовасць і ведаю, што раней там было вельмі дрэнна з кармамі. Зямля неўрадлівая, пясчаная, у асноўным зарослая хмызняком. А другая частка звалася «багно», забалочаны ўчастак з хмызняком і тарфянымі ямамі. Мне цяпер прыходзіць на памяць, як некалі ў дзяцінстве я пасвіў там кароў з нашай вёскі і адна з кароў зайшла так далёка ў тое багно, што загрэзла і ўжо не магла сама выбрацца, і я выцягнуў яе не мог. Я павінен быў бегчы ў вёску і клікаць мужыкоў з вяроўкамі на дапамогу. Доўга ім давялося валтузіцца, пакуль выцягнулі тую кароўку. Ох, і дасталася мне тады! Цяпер успамінаю — смешна. А тады вельмі спалохаўся. Калгас асушыў балота і цяпер здымае некалькі ўкосаў траў. Іншыя ўчасткі таксама палепшылі, і цяпер яны даюць нядрэнны ўраджай ячменю, пшаніцы, аўса. Так што кармоў нават для такога буйнога адкормачнага комплексу хапае.

Цуды тае, госпадзі! Да чаго змяніўся свет у нашым дваццатым стагоддзі!
Усе гэтыя навіны прыйшлі для мяне нечакана, і вялікае вам усім, сябры, дзякуй за вашу працу. Свет не без добрых людзей. Я б хацеў толькі яшчэ папрасіць, калі можна, каб выслалі некалькі экзэмпляраў гэтай газеты маім родным у Рыдзялі. Нахай парадуюцца разам са мной і зразумеюць, што, як бы далёка ні закінуў нас лёс, мы заўсёды помнім пра Радзіму і любім яе.

Рыгор АПЛЕВІЧ.
Канада.

ЧУЖОГА ГОРА НЕ БЫВАЕ

Вашу цудоўную газету я цяпер атрымліваю рэгулярна, і прыходзіць яна даволі хутка. Дзякуй за ўсе навіны, якія мы чытаем з цікавасцю, за ваш клопат, за памяць пра нас.

У нашым аддзеле Саюза савецкіх грамадзян Бельгіі ідзе актыўная работа. Уся Бельгія ўзнялася на дапамогу пацярпеўшай Савецкай Арменіі. Наш горад Шарлеруа адрозна выслыў вагон адзеньня. Члены аддзела сабралі грошы, аддзяленне таварыства дружбы «Бельгія — СССР» — таксама. У красавіку арганізуем вечар у ратушы Шарлеруа, на якім выступяць артысты з Валгаграда, і ўвесь збор перададзям у фонд пацярпеўшых ад землетрасення. Учора па Бельгійскаму тэлебачанню паказвалі, як яшчэ дваццаць грузавікоў адправіліся ў Арменію з прадуктамі, медыкаментамі, адзеннем. А колькі самалётаў выляталі з урачамі, медыцынскім абсталяваннем у першыя дні няшчасця! Збор грошай усё яшчэ працягваецца, кожны стараецца быць шчодрым, ніхто не застаецца ўбаку. Чужога гора не бывае!

Марыя ГАРОХ.
Бельгія.

THE NEW REALITY

CAPITALISM AND COMMUNISM

BY PROF. JOHN KENNETH GALBRAITH

Mikhail Gorbachev's meeting with members of the Trilateral Commission in Moscow (a non-governmental organization made up of political and business figures from the US, Western Europe and Japan) marks a new stage in East-West relations. Under discussion is how to incorporate the Soviet economy into that of the world economy. Why wasn't this done before? We asked the view of a wellknown American economist and public figure.

The changes in the socialist world dominated by the Soviet Union and in the capitalist world epitomized and led since World War II by the United States are not in doubt. They, nonetheless, are in conflict with, and to a striking degree denied by, institutional be-

liefs. There was similarly a source of fear for both Soviets and Americans. In World War II there was the American vision of the enormous power of the Soviet armies as they drove the Wehrmacht back to Berlin and beyond and the combination of gratitude and fear that this engendered. And again there was the counterpart concern of the Soviets — our evident advantage in naval and aerial arms and, above all, our pioneer breakthrough in nuclear weaponry. Here, along with economic achievement and imperial ambition, was the third source of reciprocal fear and tension.

Finally, there was the compelling question of human rights, the evident incompatibility of one system that avowed them and another that did not. Our commitment was admittedly imperfect as regards minorities, especially Blacks. It also was unduly identified with the private ownership of productive property, as this could be and still are forgiven much else. Nonetheless the difference here between the two systems was great, inescapable. To be friendly with the Soviet Union was to be acquiescent of this great issue.

It is a mistake, I believe, to make light of these differences and these fears, as expressed in their time — to say that they were invented for military or political purpose. The fears certainly were very real. And they became the foundation of foreign and military policy in both the great powers. In doing so, they also became, I suggest, the sources of the institutional belief that controls and guides policy to this day. And now the singular and inescapable fact is that the sources of this fear have, as regards substance, greatly diminished.

Reciprocal and threatening economic success as a source of fear has now almost totally disappeared. The Soviet Union, China and the Eastern European countries, their considerable past achievements notwithstanding, are now openly struggling with grave economic problems. The confidence of an earlier time has greatly diminished. The present socialist preoccupation is with bureaucratic sclerosis and the strategies of reform. Or, a somewhat neglected nomy has in meeting the demand for the highly diverse products, designs and services of the modern high-consumption society. What served well in the time of Lenin or Stalin for industry does not satisfy modern consumer wants.

Similarly in the capitalist world and especially in the United States. We have been sustaining our living standards only by massive internal and external debt creation. In our traditional areas of industrial achievement we are no longer fully competitive with Japan, Korea, Taiwan and the new countries of the Pacific basin. For each speech in the Congress on the political threat of the Soviet Union there are now at least ten on the economic threat of Japan. The dollar, once above challenge as the reference currency of the world, is now viewed with caution and, on some recent occasions, with mild disdain.

To a remarkable extent we and the Soviets have run into the same two problems. The first has been the intense, unrelenting desire of all countries and their governments to be free from external authority, this in the post-colonial era is one of the most powerful influences in our time. The second problem is the manifest inapplicability of the model of either mature socialism or developed capitalism in the Third World. The socialist disaster there, evident in Afghanistan, Ethiopia and Mozambique, is particularly great. And this should not have been to any good socialist's surprise. On nothing did Marx insist more adamantly than that socialism could come only after the preliminary socializing influence of capitalism. But we too have suffered

from the supposition that what is sound economic policy in the United States must somehow be appropriate for India, Africa or Latin America.

Returning to the change, there has been the massive alteration in the military relationship. Any modern conflict brings the unacceptable risk of nuclear exchange. This neither capitalism nor communism, both highly sophisticated designs for ordering economic process, would survive.

There is a further possible change in the larger military nexus. That concerns the question of whether the modern industrial state can be an object of successful military action and occupation. Can the Russians really imagine that they could take over and operate the Japanese economy? Or the Italian economy, the so-called undefended "southern flank" of NATO? Or do we wish to have responsibility for the Polish economy? Or that of Russia? I mention these matters not as final judgment but as things we should be discussing. As we see armed troops along every frontier, let us ask: Is what lies behind any longer that enticing?

Finally there has been movement at least on the matter of human rights. The Soviet Union has taken long steps toward open political expression. It is now engaged in a debate of startling vigor on economic and social policy and the means to a greater democratic participation in the affairs of the state. This has a notable distance yet to go, one cannot, however, doubt the extent of recent change. We need also to remind ourselves again that our own position on these matters is far from perfect. I am disturbed by the number of our fellow citizens for whom poverty, homelessness and deprivation are fully as forceful in denying freedom and liberty. Nothing more suppresses speech and action — liberty — as abject, all-embracing poverty.

We should recognize that human rights are for all industrial countries, capitalist or socialist, less a virtue than a necessity. In all modern industrial countries there is a greater or lesser measure of freedom of expression and of participation in the processes of government. This is because while poor peasant economies that are subject to the daily grind of existence can be kept in subordinate silence, in the advanced industrial country this is not possible. Politicians, trade union leaders, scientists, professors, journalists, poets and students all demand to be heard and to participate in the tasks of government. So it is in the United States, so it is coming to be in the USSR. There are more articulate Americans than can be kept quiet, there are, one judges, coming to be more articulate Russians than, as a practical matter, it is possible to subdue.

All great organization, all great bureaucracy, has a deeply intrinsic resistance to change. And both our public and private life today are dominated by great organizations. So here in the United States, so even more in the Soviet Union. The organizational factors resisting change are five. In all great organization there is, first, the need for a unifying system of thought, commonly called a policy or in military organization a military doctrine. There is, second, both a release from mental effort and a measure of pride in accepting a ruling idea or doctrine. Institutional belief is an alternative to the painful processes of thought that we all seek in some measure to avoid. Third, there is safety in such surrender to the organizational view. It is a hard but inescapable fact that in all organized effort it is often safer for the individual to be wrong with the majority than to be right alone. Fourth, there is the strong tendency of all organization to exclude the inconvenient person and pecuniary interests. Not many of us wish to deny our past or admit the past error. There are, we also know, great pecuniary rewards in established policy — in the accepted institutional belief.

All of the foregoing bears institutional belief on American-Soviet relations. Especially it bears on the military nexus. On the one hand, the change, on the other hand, the strong resistance to change — the power of institutional belief and the vested intellectual and economic interest therein. We have one policy in response to reality, we have another policy in response to institutional belief.

It will be evident that I regard the case for reality as being stronger than that for institutional belief. But it was not my purpose today to urge a particular course of action. It was to identify the wonderfully conflicting forces which, in a world of great organization and great change, come to control attitudes, speech and action and to ask you to join in accepting and urging the new reality.

INTERNATIONAL FAMILY

The children in this family are of different nationalities. Marina, Igor and Angela are Russians, Rustam is Turkmenian, Erik is Uzbek, Edward and Felix are Koreans. This is the international family of the Viktorovs — Nina Demianovna and Vladimir Viktorovich. They had three children of their own, but the rest are now also their children though they were adopted. The Viktorovs live in the town of Retchitsa in the Polesye area. Vladimir Viktorovich now works in Norilsk. There, in the North of the country the salaries of workers are better and it helps to support his unusual family. And at home the elder

daughter Marina helps the mother to keep the house.

Recently the Executive Committee of the Soviet of People's Deputies of Retchitsa gave to the Viktorovs two big neighbouring flats and the town department of the Soviet Children's Fund named after V. I. Lenine bought the furniture for children.

— It is not so easy now, — said Nina Demianovna. — But I am happy, as I see that the children need me. When my husband returns back home we shall take three more children into our family.

ON PHOTO: a letter to father.

Photo by I. YUDASH.

'WE ARE GLAD TO SEE SOME MUTUAL UNDERSTANDING'

That was the assessment of changes in relations between the church and the state by the archdeacon of Minsk Cathedral, Nikolai AVSIYEVICH.

This opinion came about as a result of what many would call an extraordinary event: the start of courses in psalm reading, the first of their kind in this country. Twenty-two students (among them 17 girls) began their study of biblical history, church discipline, the church Slavonic language and music on January 10. Apart from theoretical studies, they will undergo training in the churches of Minsk. The study programme lasts approximately a year.

"Such courses have long become a necessity," thinks Nikolai Avsiyevich, who is also the manager of these courses. "It is not easy to conduct a divine service without professionally-trained psalm readers. True, almost every church has people who have assumed that role, but few of these people have enough talent for it or even elementary knowledge of church singing, Christian symbols and the very meaning of divine services. However, any project to teach parishioners to become regular psalm readers was out of the question. We needed the advent of perestroika to have this problem recognized and solved."

The attitude towards the church has changed, according to Avsiyevich.

The Minsk Eparchy alone now has 30 parishes more than a year ago. Contacts between church priests and residents of the Republic's towns and villages have become broader and more varied. Archpriest Yevgeny Grushetsky has spoken over the radio and appeared on TV on several occasions. Avsiyevich himself participated in youth club discussions on the premises of a Minsk cinema. Mikhail Veigo, prior of the Intercession Church in Krasnoye village, Molodechno District, met with teachers of the local school and donated a jubilee edition of Theological Works devoted to the Millennium of the Baptism of Rus to the school library.

Incidentally, I learned this from Issue No. 1 of the Minsk Eparchy News bulletin, which can be found in all churches throughout Byelorussia. I was informed at the Minsk Eparchial Board that the periodicity of the edition has not yet been finally determined, nor the subject matter of materials to be published. There are other problems to be solved. Still, the very fact of the emergence of this periodical is pleasing for everyone.

Here's another piece of news from the Minsk Eparchy: a charity mission has recently been started on the initiative of the priests and parishioners of Minsk Cathedral. Volunteers are helping hospital nurses.

Natalya BULDYK.

— Уладзімір Андрэвіч, калі да вас прыязджаюць госці і вы адпраўляецеся з імі на прагулку па горадзе, што паказваеце ў першую чаргу?

— У Гродне ёсць што паказаць. Ужо ў XII стагоддзі тут існавала высокая культура дойлідства, сваё архітэктурнае школа. Рукамі таленавітых майстроў былі ўзведзены Гродзенская Ніжняя царква, бернардынскі, брыгіцкі, французскі, езуіцкі касцёлы і манастыры. Кожная вуліца ў Гродне замыкалася дамінантай — як правіла, культавым будынкам. Багата і слаўная гісторыя горада пакінула свой след і на яго сённяшнім архітэктурным абліччы. Захаваліся вузкія вулачкі, унікальныя помнікі архітэктуры. Вось менавіта туды, у Стары горад, я ў першую чаргу кіруюся з гасцямі. У Стары горад, які становіцца агульнагарадскім цэнтрам, едуць і турысты з усяго свету.

— Маючы на ўвазе своеасаблівае Гродна, як горада, дзе захавалася нямала старажытных помнікаў архітэктуры, якія асноўныя задачы стаяць перад «бачкамі горада»? Што думае на конт гэтага галоўны архітэктар?

— Гарадскія ўлады зараз намагаюцца ажыццявіць дзве галоўныя задачы: захаваць для нашчадкаў гістарычны цэнтр, дзеля чаго трэба будзе рэстаўрыраваць, адраджаць дзесяткі помнікаў, рэканструаваць сотні жылых дамоў — і работа гэта ўжо вядзецца; не менш складаная задача забяспечыць да канца стагоддзя (толькі 10 гадоў у запасе) усіх жыхароў горада добраўпарадкаванымі кватэрамі.

Сёння жылы фонд Гродна — чатыры мільёны квадратных метраў. Дык вось, каб кожная сям'я мела асобную кватэру, неабходна пабудаваць яшчэ столькі ж. Паколькі зрабіць гэта трэба ў вельмі сціслыя тэрміны, то мы, архітэктары, мусім запускаяць серыі жылых комплексаў і раёнаў. Зразумела, сучасныя будынкі-гіганты без асаблівых знакаў адрозненняў (яны нярэдка аднолькавыя ў дзесятках гарадоў) мала ў каго выклікаюць эстэтычнае задавальненне. Мы ідзем па шляху уніфікацыі — гэта непазбежна пры сучасных аб'ёмах будаўніцтва, але ж тым не менш павінны пазбягаць прымітывізму, арыентавацца на багатыя гістарычныя, нацыянальныя традыцыі. Ці магчыма гэта: з уніфікаваных элементаў стварыць нешта арыгінальнае, своеасаблівае, каб сучасны мікрараён меў сваё аблічча? Мы паспрабавалі даказаць, што гэта практычна магчыма. Групе гродзенскіх архітэктараў удалося вырашыць праблему стварэння самабытнага, адметнага жыллага масіву на аснове стандартных тыпавых праектаў. Спадзяюся, што, калі завершыцца будаўніцтва мікрараёна Румлёва на 16 тысяч чалавек, сюды таксама будзе не сорамна запрасіць гасцей.

— Гістарычны цэнтр займае менш трох працэнтаў плошчы гарадской тэрыторыі. На 200 гектарах гістарычнага ядра Гродна скацінравана 28 помнікаў архітэктуры рэспубліканскага і 38 — мясцовага значэння, дзесяткі помнікаў мастацтва, якія павінны ахоўвацца дзяржавай, але пакуль яшчэ не ахоўваюцца. Што робіцца для практычнага захавання старога горада?

— На гістарычнай зоне нядаўна завершана інвентарызацыя — выяўленне і ўлік усіх помнікаў архітэктуры і мастацтва. Яна праводзілася фірмай «Белспецпраектрэстаўрацыя». На кожны з чатырохсот будынкаў, якія маюць гістарычную каштоўнасць, заведзена «справа», дзе ёсць поўнае іх апісанне і характарыстыкі. Акрамя таго, узяты на «ўлік» вокны, дзверы, асобныя архітэктурныя дэталі, рэльефы, печы, сталарка, коміны, ляпніна, прадметы кавальства — помнікі, крыжы. Уся гэтая дакументацыя будзе выкарыстана ў праекце рэстаўрацыі і рэгенерацыі гістарычнай часткі горада. Пра-

ект з'явіцца тым дакументам, які будзе каардынаваць усе праектныя і будаўнічыя работы на яго тэрыторыі. Ён павінен даць адказы на няпростыя пытанні, таму што гістарычны цэнтр — не толькі комплекс помнікаў, але і комплекс праблем, скацінраваных на невялікай тэрыторыі...

— Якія ж гэта праблемы?

— Самая складаная з іх — транспартная. Справа ў тым, што Стары горад знаходзіцца ў геаметрычным цэнтры Гродна, і таму праз цэнтр ажыццяўляецца сувязь паміж рознымі

радіцы з рэстаўрацыяй жылых дамоў і грамадскіх будынкаў, рэканструкцыяй мастоў праз раку і яе прытокі. Яшчэ адным прывабным месцам пешаходнай зоны будзе вуліца Найдуса, дзе размесцяцца гандлёвыя рады. Трэба падумаць над будучым абліччам Савецкай плошчы, ансамблю якой не хапае аб'ёмаў ратушы і касцёла Вітаўта. Нарэшце, неабходна ў гэты «архітэктурны спектакль» уключыць і зону музеяў. Бо сёння гэта зона не працуе належным чынам. Яна эдалена ад асноўнага пешаходнага патоку, а на вуліцах,

іх ужо даўно ўзняліся іншыя будынкі...

— Як вы ставіцеся да тэзіса: «Аднаўляць усё!»?

— Разумею, сітуацыя даволі складаная. Нават тэрэтычна падтрымаць такі лозунг можна з рознымі агаворкамі. А практычна гэта зрабіць сёння проста немагчыма. Я ўжо казаў, што людзям патрэбна жыллё. Гэта з аднаго боку. А з другога, — аднаўленне некаторых будынкаў практычна немагчыма. Як быць у тым выпадку, калі на месцы, скажам, двара Сапегі ўжо ўзведзены новы адміністрацыйны ці жылы буды-

яшчэ адзін нюанс. Найболей гістарычная каштоўнасць цэнтра Гродна — не асобны будынак, а яго асяроддзе, сукупнасць асобных аб'ектаў. Таму адначасова з рэстаўрацыяй на-аднаўленчымі работамі, званымі з помнікамі архітэктуры, патрабуе тэрміновага аднаўлення жылы фонд гэтай раёна.

У праекце рэканструкцыі і рэгенерацыі мы павінны ўлічыць вельмі многае. У тым ліку пакінуць магчымае рэшткам прыняць уласнае рашэнне па адраджэнню тых іншых помнікаў.

— Як я зразумела, праект рэканструкцыі і рэгенерацыі цэнтра Гродна знаходзіцца ў пачатковай стадыі. Цікава, якія суадносіны з агульнымі намірам гарадскога будаўніцтва, інакш, якая ўзаема сувязь планавання цэнтра і перыферыі?

— Стары горад — рукатворны. Нашы продкі будавалі неспешна і грунтоўна. Старажытныя дойдлы маглі дэвалюіраваць працаваць над праектам палаца гадамі. А мы павінны за год узвесці мікрараён. Будаўнічыя матэрыялы цяпер зусім іншыя. Таму Стары горад існуючымі, рэстаўрыраванымі і адраджанымі помнікамі архітэктуры захавае сваё аблічча, а новыя, сучасныя мікрараёны — сваё. Механічна перанесці прыёмы забудовы гістарычнага цэнтра ў новыя мікрараёны немагчыма. Аднак сказанае не азначае, што не будзе наогул ніякай узаема сувязі паміж цэнтрам і перыферыяй. Наадварот, сувязь, пераемнасць традыцый існуе не павярхоўная, а больш глыбінная. Што я маю на ўвазе? Скажам, у тых жа мікрараёнах Румлёва і Дзевятой скарыстоўваюцца якраз нацыянальныя традыцыі дойлідства, афармлення жыллага асяроддзя. Мы спрабуем стварыць ва ўмовах сучасных горадабудаўнічых магчымасцей вуліцу «старога» тыпу, гуманную ў адносінах да чалавека, з элементамі традыцыйных для гродзенскай архітэктуры прыёмаў. А менавіта: невялікія вулачкі, дзе гаспадарыць пешаходы і дзе ёсць зоны гандлю, абслугоўвання, адпачынку. На такіх вулачках фрагменты будынкаў, дамы будуюць пакрыты чарапіцай, упрыгожаныя вітражамі, скульптурамі і г. д. Так што і ў сучаснай забудове, як бачыце, мы імкнёмся захаваць прыніцы традыцыйнай нацыянальнай архітэктуры, яе стылістыку і вобразную мову.

— Што ўнеслі новыя часы ў вашу работу — работу галоўнага архітэктара горада?

— Справа ў тым, што я не так ужо і даўно на гэтай пасадзе. 10 гадоў працаваў у «Гроднаграмадзянпраекце». Таму сітуацыю ў прыцыпе ведаю. Сёння змяніліся адносіны са савецкімі і партыйнымі органамі дзяржавы і партыйнай адрэжэння гістарычнай спадчыны народа. Я знаходжу ўзаемазвязь і разуменне на ўсіх узроўнях. У кіраванні таксама не паваяжаюць дэмагогі, цэняць людзей, здольных дзейнічаць, генерываць ідэі.

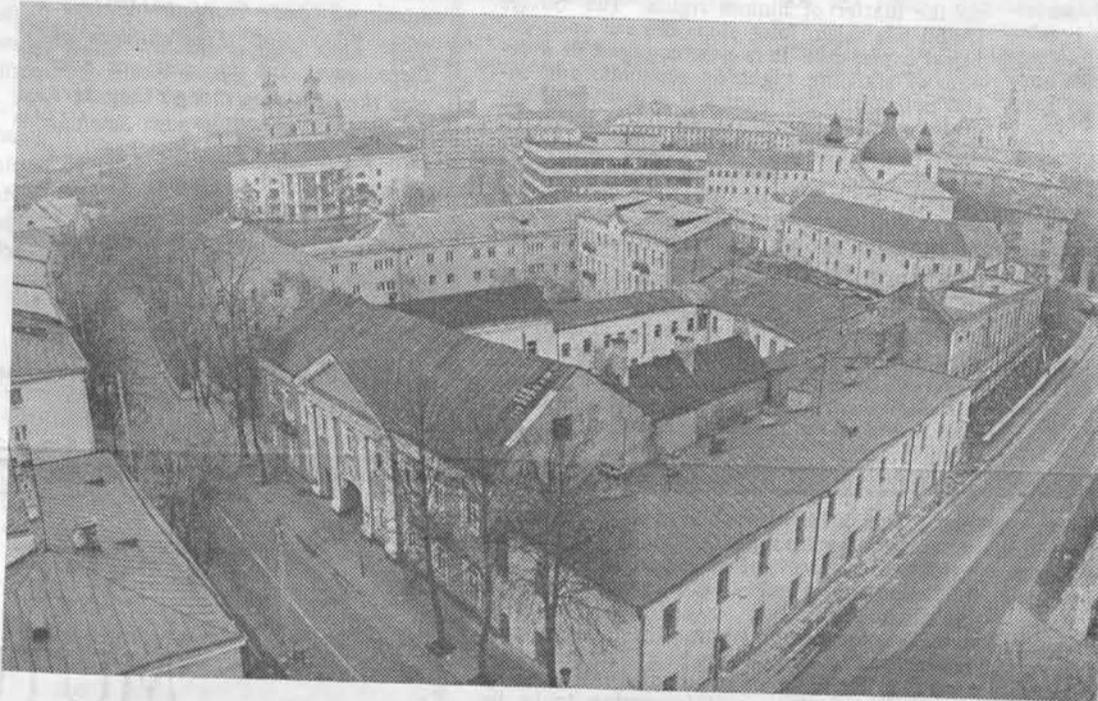
На жаль, пакуль кардынальна не змянілася сітуацыя ў рэстаўрацыйнай справе. Прычына не ў адсутнасці грошай. Іх якраз дзяржавай выдзяляецца дастаткова. Грэх кінуць камень у праекціроўшчыкаў — рэстаўратараў. А вось будаўнічае падраздзяленне рэстаўратараў, па сутнасці, не рушыла з месца: перашкаджае адсутнасць добрых кадраў і матэрыялаў, умення наладзіць работу.

Значна ажывілася грамадская актыўнасць людзей. Мяне запрашаюць на свае сходы прадстаўнікі неформальных аб'яднанняў, клубы, розных арганізацый і ўстаноў. Хаця гэта і клопатна, але прыемна, што гродзенцы — і старыя, і нават школьнікі — так гарача цікавяцца справамі архітэктараў і рэстаўратараў, не толькі крытыкуюць і заўважаюць нашы промахі, але і прапануюць сваю дапамогу. Яны, таксама як і я, любяць наш горад за неагульныя, адметныя выраз твару.

АРХІТЭКТУРНАЕ АБЛІЧЧА СУЧАСНАГА ГОРАДА

ШТО ЗРАБІЦЬ СЁННЯ, ШТО ПАКІНУЦЬ НАШЧАДКАМ

НАШ КАРЭСПАНДЭНТ ТАЦЦЯНА АНТОНАВА ГУТАРЫЦЬ З ГАЛОЎНЫМ АРХІТЭКТАМ ГРОДНА УЛАДЗІМІРАМ ЛЫТАВАМ

раёнамі. Каля 80 працэнтаў маршрутаў грамадскага транспарту праходзіць тут. Разгрузка надзвычай неабходна. Ужо пабудавана ў абход горада магістраль з захаду. Але гэта кардынальна не змяняе сітуацыю. Таму ў бліжэйшыя гады неабходна завяршыць будаўніцтва ўсходняга паўкольца, удасканаліць маршрутную сетку. Адначасова будзе працягвацца пошук трас для аптымальнага транспартных магістралей, якія абслугоўваюць цэнтр.

Транспартная праблема непасрэдна звязана з арганізацыяй пешаходных зон. Як вядома, у нас пешаходная вуліца з'явілася больш за 15 гадоў назад. Задумвалася яна як шматфункцыянальная, меркавалася, што тут будзе створана эстэтыка асэнсаванага асяроддзя вуліцы, якая ўабрала ў сябе лёс горада, яго гісторыю і культуру. Аднак на маленькай вулачцы, якой з'яўляецца Савецкая, рэалізаваць задуму было немагчыма. Мяркую, што дзеля гэтага трэба расшырыць прастору пешаходнай зоны.

— Ці ёсць ужо нейкія канкрэтныя праекты?

— Ідэйна-сэнсавым стрыжнем будучай пешаходнай зоны павінен стаць сцэнарый «архітэктурнага спектакля». А дзеянне яго, як уяўляецца, можа пачацца з прываказальнай плошчы, мець працяг на вуліцы Ажэшкі і Савецкай, шырока разгарнуцца на Савецкай плошчы і далей на беразе Нёмана. Такім бачыцца галоўны шлях пешаходнай зоны, у якую ўваляюцца асобныя архітэктурныя ансамблі. Напрыклад, Стары парк, які мяркуецца рэстаўрыраваць і дзе будзе гарадок атракцыйнаў, комплекс Га-

якія вядуць да музеяў, таксама няма нічога прывабнага, дзе можна змястоўна і цікава адпачыць. Зона адпачынку ўздоўж рэчышча Гараднічанкі натуральна завершыць пешаходную зону. Аднак тут дзвяццаць шмат паправаць, расчысціць рэчышча, ліквідаваць крыніцу забруджвання вады, перакласці сетку калектараў, пабудаваць помпавыя станцыі, аднавіць крыніцы... А пакуль скажу, што паўнацэннай рэгенерацыі не атрымаецца, калі цэнтр горада не будзе аб'яднаны з ракой, якая належала яму гістарычна.

— Скажыце, а што яшчэ выявіла нядаўняя інвентарызацыя? Наколькі я ведаю, ад многіх помнікаў архітэктуры і мастацтва засталіся адны фундаменты...

— Ад некаторых не засталася нават і фундаментаў. Беззваротна згінулі унікальныя творы старажытных майстроў гэтай зямлі, на якую неаднойчы спакушаліся захопнікі. У час войнаў па-варварску руйнавалася ўсё самае лепшае, самае каштоўнае. Як ні горка казаць, але некаторыя помнікі знішчаны ўжо ў наш час, рукамі нашых сучаснікаў, якія праявілі сваю неярпімасць да культурных будынкаў. Інвентарызацыя таксама пацвердзіла, што мы можам беззваротна згубіць не толькі асобныя будынкі, а таксама і дэталі — рашоткі, агароджы, іншыя прадметы матэрыяльнай культуры народа.

Гістарычная інвентарызацыя выявіла на тэрыторыі цэнтра больш за 50 помнікаў гісторыі і архітэктуры, сярод іх сем царкваў, два касцёлы, двары Сапегі, Тызенгаўза, Радзівілаў... На месцы некаторых з

нак? Як загадаеце зрабіць? У сваю чаргу, некаторыя помнікі маглі б быць адноўлены. Напрыклад, Ратуша, гандлёвыя рады, Прыходскі касцёл... Тая ўчасткі зямлі, на якіх яны павінны размясціцца, свабодныя, ды і горадабудаўнічая сітуацыя патрабуе гэтага. З інжынернага пункту гледжання, тут таксама ўсё рэальна. Але непазбежна ўзнікае пытанне, што для нас, жыхароў горада, сёння найбольш неабходна? Сама праблема аднаўлення помнікаў патрабуе філасофскага асэнсавання. Напрыклад, я лічу, што некаторыя помнікі, выключныя па свайму значэнню для Гродна, могуць і павінны быць адноўлены ўжо сёння. Гэта Ратуша на Савецкай плошчы. Укладзены ў аднаўленне помніка сродкі цалкам апраўдаюць сябе, бо мы мяркуем размясціць у будынку гарадскі цэнтр культуры. Мэтазгодна аднаўляць Ратушу ў першую чаргу, а вось, скажам, Прыходскі касцёл можа яшчэ пачакаць... Думаю, што, маючы гістарычную дакументацыю, гэта змогуць зрабіць і нашы нашчадкі. А каб магчыма аднаўлення таго ці іншага помніка не была страчана, мы пакідаем на генеральным плане развіцця горада «пустыя месцы», на якіх не будзе весціся будаўніцтва. Забараняючы месцы дадуць магчымасць з цягам часу аднавіць вельмі многае.

Тут я выкажу яшчэ адну асабістую думку. Пры аднаўленні страчанага помніка няма гарантыі, што будзе захавана яго мастацкая каштоўнасць і тым больш гістарычная і навуковая. У гэтым сэнсе для мяне руіны сапраўднага помніка маюць большую каштоўнасць, чым рэстаўрыраваная падробка. І

САВЕЦКІЯ ПІСЬМЕННІКІ ПРА НАЦЫЯНАЛЬНЫЯ ПРАБЛЕМЫ Ў СССР

ПРАЎДА І ПУБЛІЧНАСЦЬ ПАТРАБУЮЦЬ

«Я не хачу цяпер кідаць яшчэ адзін камень у адрас Сталіна, але праўда і публічнасць патрабуюць сказаць: скрыўлены ў нацыянальнай палітыцы пачаліся ў 30-я гады».

Гэта цытата з выступлення вядомага маскоўскага літаратара Сяргея Баруздына на нядаўнім пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, прысвечаным пытанням перабудовы і нацыянальных адносін.

Падзеі ў Казахстане, Прыбалтыйскіх рэспубліках, Нагорна-Карабахскай аўтаномнай вобласці паказалі, што ў нацыянальных адносінах, якія на працягу дзесяцігоддзяў здаваліся ўстойлівымі і стабільнымі, існуюць значныя цяжкасці. Культ асобы і гады застою адыгралі і тут сваю адмоўную ролю. Сёння зразумела: параднасці і фестывальнасць толькі ўтойвалі, а не вырашалі ўзнікаючыя праблемы.

Галоўная праблема нацыянальных адносін сёння — ломка бюракратычных і дагматычных тэндэнцый у нацыянальнай палітыцы, праблема роднай мовы і двух-

моўя. Менавіта гэтыя пытанні аказаліся ў цэнтры абмеркавання пісьменніцкага пленума.

Украінскія і рускія, латвійскія і таджыкскія, казахскія і беларускія літаратары гаварылі аб важнасці перабудовы ў галіне нацыянальных адносін, аб так званым «нацыянальным нігілізме», калі мясцовыя рэспубліканскія чыноўнікі-бюраты па ўласнай ініцыятыве тармазілі развіццё нацыянальнага мастацтва, перашкаджалі адкрыццю нацыянальных школ і дзіцячых садоў, маскіруючыся пры гэтым уяўнымі «ўказаннямі Масквы».

Прычыну такой пачварнай з'явы, такой неразумнай і шкоднай дзейнасці мясцовых чынуш руская пісьменніца Мая Ганіна, украінскі пісьменнік Юрый Мушкецік, казахскі літаратар Олжас Сулейманаў і іншыя тлумачаць не ў апошнюю чаргу страхам атрымаць ярлык «нацыяналістаў», а таксама адсутнасцю навыкаў дэмакратычнага мыслення.

Усе без выключэння, хто выступаў на пленуме, закарэвалі пытанне аб мове і на-

цыянальнай школе. Рускія пісьменнікі з трывогай гаварылі пра страту часткай народа гістарычнай памяці, пра растварэнне рускай мовы, забруджванне яе жарганізмамі. Украінскія, беларускія, літоўскія і іншыя літаратары адзначалі неабходнасць абавязковага вывучэння ў рэспубліках дзвюх моў — нацыянальнай і рускай.

Думкі прамоўцаў як бы падсумаваў Чынгіз Айтматаў. «Разам з рускай мовай, — сказаў ён, — якую мы прызнаём агульнай для ўсёй Айчыны, павінна дзейнічаць у грамадскім жыцці мова карэннага народа, які даў сваё імя рэспубліцы, як мова, забяспечаная адпаведным статусам на данай тэрыторыі, а не як прадмет добраахвотных жаданняў і пабалажак. Бо, як паказвае практыка, прынцып добраахвотнасці, які праводзіцца ўжо многія гады, пры адсутнасці належных выхавача-адукацыйных устаноў на справе прыводзіць да паступовага адмірання нацыянальнай мовы».

Нацыянальныя праблемы ў СССР не разглядаліся, не

абмяркоўваліся сур'эзна дзесяцігоддзямі. Узаемаадносін паміж савецкімі народамі сродкі масавай інфармацыі паказвалі выключна ў ружовым святле. У выніку — вельмі нізкі ўзровень разумення нацыянальнай праблематыкі ў цэлага шэрагу службовых асоб. У выніку — глухое зацішша ў адной з самых сур'эзных сфер грамадскага жыцця. У выніку — падзеі, якіх магло і не быць.

Да гэтай пары ўся нацыянальная палітыка ў СССР была накіравана на дасягненне фактычнай роўнасці нацый. Сёння яна дасягнута. «Але, вырашыўшы, што гэта вяршыня ўсіх турбот, — піша намеснік дырэктара Інстытута этнаграфіі АН СССР, доктар гістарычных навук Леакадзія Дробіжава, — мы затым заўважылі, што знаходзімся ў стане істотнай псіхалагічнай перабудовы. Прыклад рускія раней заўсёды выступалі ў ролі тых, хто дапамае. Сёння трэба разумець, што яны жывуць і працуюць як роўныя з народамі, якія ўжо маюць і свой рабочы клас, і інтэлігенцыю

і разумеюць, што і яны дасягнулі вялікіх поспехаў. Значыць, псіхалагічная перабудова павінна адбыцца і ў тых, каму дапамагалі, і ў тых, хто дапамагаў».

Сябры, як вядома, пазнаюцца лепш за ўсё ў бядзе. Інтэрнацыяналізм савецкіх народаў асабліва праявіў сябе ў гады вайны з гітлеразмам. Тады вырашалася пытанне жыцця ўсёй краіны, і ўсе народы СССР сталі сапраўднаму адзінай вялікай сям'ёй. Гэты дух высокага інтэрнацыяналізму праяўляўся заўсёды ў экстрэмальных абставінах — пры разбуральных землетрасеннях у Ашхабадзе і Ташкенце, у Арменіі, трагедыі Чарнобыля... Такія адносінны ў ідэале павінны стаць нормай і ў паўсядзённым жыцці. Сёння для гэтага неабходна:

па-першае, не забываць, што нацыянальнае пытанне ў СССР існуе. Па-другое, вырашаць усе праблемы, якія ўзнікаюць, сумесна, у абстаноўцы шырокай публічнасці і дэмакратызму. Галоўны шлях да давер'я — праўда. На ёй і толькі на ёй трымаецца інтэрнацыянальная ідэя. І добра, што сёння аб гэтым грамадству першымі напамнілі савецкія пісьменнікі.

Гаўрыіл ПЕТРАСЯН.

У ПОШУКАХ ГАРМОНІІ

Пошукі свайго месца ў мастацтве былі для Валерыя Слаўка не вельмі доўгімі. Выбар быў зроблены ўжо ў час вучобы ў Беларуска-Літоўскім дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце. Сродкам самавыяўлення для пачынаючага тады мастака стала графіка. Расло майстэрства: ад першых вучнёўскіх спроб да работ глыбокіх і сталых, што атрымалі вядомасць у апошнія гады дзякуючы шматлікім рэспубліканскім, усесаюзным і міжнародным выстаўкам. Мянjalіся сюжэты і тэмы, тэхніка і жанры.

Сёння мастак з аднолькавай захопленасцю ілюструе кнігі, робіць станковыя кампазіцыі, працуе ў рысунку, афорце, аўталітаграфіі. У Валерыя Слаўка няма раз і назаўсёды выпрацаванай праграмы. Практычна ў кожнай новай рабоце гучыць і новая тэма. Яго карціны пакідаюць радаснае і светлае ўражанне, уводзяць гледача ў фантастычны свет, дзе чалавек і прырода зліты ў адно цэлае. У цыкле афортаў «Канфлікты» гэта адзінства выліваецца ў проціборства, а спакой парушаецца прамысловым тэхнакрытычным умяшаннем.

Апошнія серыі афортаў «Спосабы выкывання» і «Варыянт эвалюцыі» зроблены ўжо ў жорсткай манеры, з іроніяй і сарказмам. Вобразы і сюжэты, створаныя графікам, нечым нагадваюць сатырычныя персанажы казак М. Салтыкова-Шчадрына. І ў той жа час яны лёгка пазнаюцца і не патрабуюць ніякай расшыфроўкі. Нават народныя казкі, якія мастак часта ілюструе, злучаюць у сабе яго фантазіі і роз-

думы аб зусім рэальных супярэчнасцях рэчаіснасці.

Валерыя Слаўк ніколі не выконваў кан'юнктурных заказаў на патрэбу дня. Але сацыяльная заостранасць яго апошніх работ відавочная, як відавочнае і тое, што хвалюе мастака сёння. У пошуках гармоніі чалавека і чалавечых адносін ён стварае свой непаўторны свет і запрашае гледачоў да абдумвання праблем, блізкіх і зразумелых усім.

НА ЗДЫМКАХ: Валерыя СЛАВУК; работа мастака «Пасля навальніцы».

ТЭАТР, ДЗЕ ІГРАЮЦЬ СЛЯПЫЯ АКЦЁРЫ

Гэтая драматычная студыя адрозніваецца ад мноства аматарскіх сцэнічных калектываў, створаных пры Дамах культуры ў розных раёнах Масквы: тут большасць акцёраў — людзі, пазабаўленыя зроку.

Не ведаючы пра гэта, глядачы часта і не здагадваюцца, што перад імі сляпыя артысты, настолькі яны ўпэўнены рухаюцца па сцэне, жыва рэагуюць на партнёра. Усё гэта вынік напружанай працы, куды, акрамя чыста прафесійнай распрацоўкі ролі, яе асэнсавання, вывучэння яе ўнутранай лініі, уваходзіць і спецыяльная падрыхтоўка сляпых артыстаў. Яны вучацца свабодна арыентавацца ў прастору, знаходзіць кантакт са сваімі таварышамі па сцэне, размаўляць з гледачамі, якіх яны не бачаць. І які вынік — высокі ўзровень спектакляў, шырокая папулярнасць тэатра, які ведаюць не толькі ў Маскве, але і ў многіх іншых гарадах краіны, куды ён выязджае на гастролі.

Вытокі гэтага самадзейнага калектыву бяруць пачатак з 60-гадоў, калі пры клубе Маскоўскага гарадскога праўлення Усерасійскага таварыства сляпых працаваў драматычны гурток. Свайго будынка ў клуба не было, ён арандаваў розныя памяшканні, пераязджаючы з месца на месца. У 1970 годзе ў Маскве адкрыўся спецыяльна пабудаваны Цэнтральны Дом культуры таварыства сляпых, і тэатральная студыя атрымала пастаяннае памяшканне для заняткаў, рэпетыцый і паказу сваіх работ.

Вось ужо дваццаць з лішнім гадоў калектыву ўзначальвае Эла Варшаўская, у мінулым актрыса аднаго з маскоўскіх тэатраў. За час работы ў тэатры сляпых яна закончыла і рэжысёрскі факультэт.

— Стварыць тэатр толькі са сляпых акцёраў было б проста немагчыма, — расказвае Эла Варшаўская. — У нашай трупе 26 чалавек, з іх палавіна — невідучыя і слабавідучыя людзі, члены Усерасійскага таварыства сляпых. Амаль усе сляпыя акцёры — рабочыя, служачыя на прадпрыемствах для невідучых, якія ёсць у Маск-

ве. Адукацыю яны атрымалі ў спецыяльных школах-інтэрнатах.

Спачатку, шчыра прызнаюся, калі я прыйшла працаваць у гэтую студыю, у мяне апускаліся рукі, я не ведала, што рабіць. Але вельмі хацелася памогчы гэтым людзям. Нейкім асаблівым навыкам мяне ніхто не вучыў, я сама ў працэсе работы інтуітыўна распрацоўвала практыкаванні і эцюды для сляпых, з дапамогай якіх яны маглі іграць разам з відучымі акцёрамі, прычым ніколі не горш, а іншы раз і лепш.

У год мы выпускаем адну-дзве прэм'еры. У рэпертуары ў нас — руская класіка, сучасная савецкая драматургія, творы замежнай літаратуры. За сезон мы паказваем 10—12 прадстаўленняў, але думаю, што з часам колькасць паказаў павялічыцца...

Заняткі ў студыі праводзяцца амаль кожны дзень. Па выхадных збіраецца ўся трупа, а на тыдні ідуць рэпетыцыі з асобнымі групамі акцёраў ці індывідуальнымі ўрокі. Развучванне ролей адбываецца парознаму — у залежнасці ад магчымасцей артыстаў. Для слабавідучых тэкст перадрукоўваецца буйным шрыфтом, а для сляпых педагог студый надиктоўвае ролю па сістэме Брайля ці развучвае з голасу.

— Драматычная студыя публічнасцю фінансуецца намі, — расказвае дырэктар Цэнтральнага Дома культуры Усерасійскага таварыства сляпых Анастоль Важанкаў. — Акрамя таго, Дом культуры набыла для спектакляў увесь неабходны рэквізіт, вырабляе дэкарацыі, шые касцюмы, заказвае іх іншым арганізацыям ці бяры напраткат, друкуе тэатральныя праграмы і афішы. Мы стараемся забяспечыць усе патрэбы тэатра. Білеты на яго спектаклі бясплатныя, мы распаўсюджваем іх па розных прадпрыемствах, арганізацыях, сярод жыхароў мікрараёна.

Усяго ў СССР дзейнічаюць 183 Дамы культуры, 540 музычных, 461 харавы, 250 драматычных і 149 танцавальных гуртоў, дзе займаюцца людзі, пазабаўленыя зроку.

Алена ЛІТВІНСКАЯ.

У ШТО ВЕРЫЛІ НАШЫ ПРОДКІ

КУКАВАЛА ШЭРАЯ ЗЯЗЮЛЯ

Па народным павер'і, зязюля кукуе толькі да Яна, а пасля мала каму даводзілася пачуць яе, тым больш пабачыць. Але калі ў летняй цішы разносіцца голас гэтай птушкі, ён прымушае кожнага з нас спыніцца, прыслухацца. Зязюля быццам бы заклікае: «Пастой, падарожны, не спяшайся, паслухай, колькі гадоў я табе налічу». Шэрая, невялікая, нічым, на першы погляд, не адметная птушка, у вуснай народнай творчасці ёй адводзіцца роля варажбіткі, якая па-свойму размяркоўвае гады жыцця кожнага чалавека асобна. У даўнейшыя часы людзі верылі ў яе прароцтвы. Што яна накукуе, тое і збудзецца, думалі яны. Нікуды не схаваешся ад свайго лёсу, бо зязюля, па іх наўным меркаванні, знаходзілася ў цеснай сувязі з усёмагутнымі сіламі, якім старажытны чалавек не мог сябе супрацьпаставіць. Той, хто асмелваўся падняць на птушку руку, рабіў вялікі грэх, а хто забіў (няхай сабе і выпадкова) — не мог замаліць граха да канца свайго жыцця...

Па-рознаму ў народзе апавядаюць і пра само паходжанне зязюлі. Існуюць дзесяткі легенд і паданняў, у якіх расказваецца, што гэтая птушка ў свой час была асуджана богам за тое, што ніколі не выседжвала сваіх птушанят, а падкідала яйкі ў чужыя гнёзды. З цягам часу людзі надзялілі жывёл і птушак тымі ж станоўчымі і адмоўнымі рысамі, якія былі ўласцівыя чалавеку. І ў гэтым выпадку ў незайздросным становішчы апынулася зязюля. Вось, напрыклад, як апавядаецца ў народнай легендзе «Пра зязюлю», запісанай Л. Салавей:

«Быў брат бедны і сястра дужа багатая. Пайшоў брат да сястры, каб чым памагла, памілавала. А сястра скупая была, сказала, што ключы ад клеці згубіла. І стала яна нібы шукаць ключы, а брат стаяў, стаяў пад вакном, чакаў, чакаў і нарэшце не вытрымаў і пайшоў. На дарозе паваліўся, памёр ад голаду. Сястра адумалася, стала клікаць брата:

— Якуб, Якуб, вярніся, ключы знайшліся.

За сваю скупасць яна стала зязюляй і цяпер увесь час кліча:

— Якуб, Якубі

Толькі чуваць:

— Ку-ку, ку-ку».

Даволі часта ў вуснай народнай творчасці сустракаюцца і іншыя прыклады, калі зязюля надзяляецца станоўчымі рысамі. Тады яна спачувае людзям, з'яўляецца своеасаблівым лірычна-песенным сімвалам душэўнай раўнавагі. Так, вядомы даследчык рускага фальклору С. Токараў сцвярджае, што «часцей за ўсё зязюля — прадвесніца смутку. У народнай творчасці зязюля стала сімвалам сумуючай жанчыны». Колькі цудоўных песень існуе ў беларускім фальклору, у якіх гэтая птушка ўвасабляе гора сялянкі, яе бяспраўнае становішча. І сапраўды, слухаючы ці чытаючы гэтыя песні, дзе жаночая доля параўноўваецца з зязюльчынай, абавязкова звернеш увагу на тое, што ўсе яны, без выключэння, сумныя, цягучыя. Тады адразу ж паўстае перад вачамі гаротнае жыццё

тагачаснай сялянкі-працаўніцы, якая толькі ў песнях і магла па-сапраўднаму выплакацца, выліць сваё гора.

У фальклорных творах зязюля нярэдка асацыіруецца з вобразам маладой дзяўчыны, якая павінна была хутка ісці замуж ці ўжо знаходзілася ў сям'і мужа і наракала на сваё невыноснае жыццё, на жорстка адносіны да яе з боку новых сваякоў:

Кукавала зязюля на страсе,
Плакала мамачка па дачце:
— А дачушка ж мая мілая,
Я ж цябе радзіла, гадала,
Ад цябе спасіба не брала.
— Прыедзь, прыедзь, мамачка,
у госці,

Набярэш спасіба ў прыгоршчы,
А будзе дзякаваць уся сям'я.
Не так уся сям'я, як твой зяць,
Не забудзь, мамачка, мяшка ўзяць.

Нават у наш час месцамі яшчэ можна пачуць у вёсках расказы пра тое, як, паміраючы, якая-небудзь сівая бабулька абяцала сваім родным і блізім абавязкова вярнуцца да іх, ператварыўшыся ў шэрую зязюльку. Асабліва ў гэты верылі дзеці і чакалі сустрэчы з бабуляй. Мая бабка і зараз з сумнай усмешкай успамінае, як яна, тады яшчэ зусім маладая дзяўчынка, таксама аднойчы вясною пачула ў садзе кукаванне зязюлі, а потым ўбачыла і саму птушку. Хуценька прыбегла ў хату і пярэдзіла сваіх. Сям'я выйшла на падворак, дзе даслухала галасістае «ку-ку». Потым дарослыя і дзеці разышліся хто куды, але некаторы час працавалі моўчкі, засяроджана, нібы ўспамінаючы, аддаючы пашану сваёй бабулі-нябожчыцы...

Вельмі ўдала выкарыстоўваўся традыцыйны вуснапартычны вобраз зязюлі ў беларускім фальклору перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Тут яна ўвасабляла сабою маці партызана-героя, які можна змагаецца з лютым ворагам:

У бары кукавала зязюля,
Яе песню я слухаў не раз,
Гэта ты, дарагая матуля,
Залівалася плачам па нас...

Часам зязюльчына песня параўноўвалася з песняй народных мсціўцаў, якою яны ўслаўлялі сваіх сяброў, што загінулі за свабоду і незалежнасць роднага краю:

Не зязюлька плача і кукуе
У дрымучых віцебскіх лясах,
Гэта песню мы п'ём такую,
Што любіў насвіставаць ты сам.

Трэба адзначыць, што і ў літаратурных творах сустракаецца вобраз-сімвал зязюлі, але тут ён ужо пераасэнсаваны, напоўнены новым, індывідуальна-аўтарскім гучаннем. Так, напрыклад, у славаўтай паэме народнага паэта БССР Якуба Коласа «Сымон-музыка» сцэна развітання Ганны і Сымона з вяршаецца кукаваннем зязюлі, якая прарочыць героям светлую будучыню, даўгалецце.

Сёння мы ведаем, што ўсё расказанае пра зязюлю — ад пакланення неразгаданым сілам прыроды, фантазія і творчасць народа. І тым не менш амаль кожны з нас, пачуўшы голас зязюлі, па-ранейшаму стрымлівае хату і пачынае ўслухоўвацца, а магчыма таксама ўспамінае сваіх продкаў ці міжволі думае пра нязведаную будучыню.

Аляксей НЕНАДАВЕЦ.

ШКОЛА ЧЭМПІЁНАУ

Мудрыя каралі, якія вядуць у бой свае беляы і чорныя дружыны, баявых сланоў і коней, пешкі, што мараць аб ферзевых каронах... Больш паўтысячы юных мінчан вучацца спасцігаць тайны старажытнай ігры ў спецыялізаванай дзіцяча-юнацкай школе алімпійскага рэзерву № 11. Тут усё садзейнічае ўдумлівай, карпатлівай рабоце. Сама школа знаходзіцца ў ціхай, зялёнай частцы старога горада. У яе прасторных класах і гульнявай зале — зручная спецыяльная мэбля, магнітныя дэманстрацыйныя дошкі, на сценах партрэты пераможцаў буйнейшых чэмпіянатаў і турніраў. У школе вераць, што недалёкі той час, калі належнае месца зойме ў гэтым шэрагу і яе выхаванец — экс-чэмпіён Еўропы сярод юніёраў,

міжнародны майстар па шахматах Барыс Гельфанд.

Ён і дагэтуль застаецца сябрам сваёй альма-матэр. І разам з былымі аднакласнікамі майстрамі спорту Эльвірай Харавец і Таццянай Загорскай — часты яе госць. Усе яны прыходзяць сюды ўжо не як вучні, а як калегі і памочнікі выкладчыкаў школы, вядомых у рэспубліцы шахматных педагогаў Сяргея Беруна, Тамары Галавей, Анатоля Аліпава.

НА ЗДЫМКАХ: у гульнявай зале Мінскай шахматна-шашачнай школы № 11; заняткі каля дэманстрацыйнай дошкі праводзіць інструктар-метадыст В. КУШНЯРЭНКА.

Фота Г. СЯМЕНАВА.

НАШЫ ЗАХАПЛЕННІ

Галіна Храмцэвіч па спецыяльнасці аграном. Працуе ў адзеле патэнтазнаўства, укаранення і прапаганды групы навукова-тэхнічнай інфармацыі Беларускага навукова-даследчага інстытута земляробства. А ў часы адпачынку любіць ствараць своеасаблівыя кампазіцыі з насення розных раслін — фасолі, проса, ячменю, пшаніцы, макавых зярнят. Удаляя па фактуры, падбору фарбаў, тонаў і паўтонаў карціны ўпрыгожваюць кватэру Галіны Васільеўны. Захапляюцца імі і таварышы па службе, і суседзі па дому.

НА ЗДЫМКУ: Галіна ХРАМЦЭВІЧ са сваімі работамі.

Фота В. АЛЯШКЕВІЧА.

КАШТОЎНАСЦІ, ВЕРНУТЫЯ НАРОДУ

Калі б славуты сышчы Шэрлак Холмс жыў у наш час, ён, без сумнення, наведваў бы гэты прыгожы старадаўні асабняк у цэнтры Брэста — першы ў краіне музей таможні. І не толькі для таго, каб палюбавацца сабранымі тут каштоўнасцямі, якія могуць склаці канкурэнцыю экспанатам Эрмітана. Луўра ці Трацякоўкі, але магчыма, і пераняць тое, сёе ў тутэйшых пагранічнікаў і таможнікаў па частцы прафесіяналізму і майстэрства.

За апошнія гады на Брэсцкай таможні канфіскавана больш за тры тысячы твораў мастацтва, толькі невялікая іх частка — каля трохсот экспанатаў — выстаўлялася раней у абласным краязнаўчым музеі. Цяпер дасталі з запаснікаў усё вернуць пільнымі вартавымі граніцы народу. У новым музеі — 11 залаў.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-5, ЛЕНІНСКІ
ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97,
33-02-80, 33-03-15,
33-07-82.

Ордэна Працоўнага
Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва
ЦК КП Беларусі
Індэкс 63854.
Зак. № 227